

Jezuïeten werden kartuizer

Dat de relaties tussen de jezuïeten en de kartuizers steeds groot zijn geweest, is meer dan eens behandeld geworden. We verwijzen hier slechts naar twee jezuïeten uit onze streken die hierover geschreven hebben nl. J.Beyer, oud-leerling van het S.Barbara-college (rhet.32) en B.Spaapen, die werkzaam was in het Ruusbroec-genootschap.

van Neder-landen

De eerste schreef voor de Nouvelle Revue Théologique een artikel Saint-Ignace de Loyola, chartreux, jg.78, 1956, p.937-951; de tweede schreef voor Ons Geestelijk Erf, Karthuizer-Vroomheid en Ignatiaanse spiritualiteit, jg.30, 1956, blz.336-366 en jg. 31, 1957, blz.129-149.

We kunnen niet anders dan de lzing van deze merkwaardige artikelen ten sterkste aanbevelen.

In het artikeltje dat hieronder volgt, willen we enkele jezuïeten uit ons taalgebied voorstellen die overgegaan zijn naar de kartuizerorde. Het zijn geen alleen staande gevallen want ook nu nog komt deze overgang voor.

Een eerste en misschien belangrijkste is Arnold Havens. Deze werd geboren te 's Hertogenbosch in 1540 en had o.m. twee broers: Jan, plebaan van Sint-Jan, overleden in Den Bosch in 1603 en Paulus, kanunnik van Sint-Jan, overleden op 2 september 1627 in dezelfde stad. Ze behoorden tot een vrij aanzienlijk geslacht.

Religieus

Arnold liep aanvankelijk school in zijn geboortestad bij de hiëronymieten; vervolgens ging hij zijn studies voltooien bij de jezuïeten te Keulen. Op 10 april 1558 trad hij in bij deze paters. Na zijn noviciaat, volgde hij lessen te Keulen en Trier tot in 1572. Tijdens deze periode behaalde hij het diploma van magister artium en werd priester gewijd. In 1573 promoveerde hij tot doctor in de theologie te Keulen.

In 1574 werd hij rector benoemd van het jezuïetencollege van deze laatste stad. In 1584 vinden we hem als rector te Brugge, want in deze functie vertegenwoordigde hij zijn orde bij de opheffing van de abdij van Zoetendale te Maldegem.

Heel kort daarop trad hij in bij de kartuizers van Leuven. Hoe hij dezen heeft leren kennen weten we niet met zekerheid. Was hij misschien ooit rector geweest te Leuven? In ieder geval was de kartuis van Leuven in die tijd één van de belangrijkste huizen van de Dietse kartuizerprovincie en heel gekend in intellectuele middens. In 1586, na één jaar noviciaat, deed hij ²⁴professie in dat klooster. Daar leerde hij de Engelse kartuizers kennen die in 1559 uit hun vaderland verdreven waren en na vele omzwervingen en voorlopige verblijven eindelijk een onderdak gevonden hadden bij hun medebroeders die weliswaar toen een periode van armoede doormaakten. Later zal hij over deze Engelse monniken schrijven.

Heel vlug reeds begint zijn 'carrière' in de kartuizerorde.

In 1591 werd hij prior benoemd van het klooster S.Sofie, dat eertijds in Vught was gevestigd, maar wegens de onzekere politieke situatie, zich binnen 's Hertogenbosch had teruggetrokken. Hierop volgde zijn eerste prioraat van het huis van Luik (1595-96). Hij werd tot visitator benoemd van de provincie -sinds 1591 was hij convisitator- en tevens prior van Leuven (1596-98). Daar nam hij ook de administratie op zich van de één jaar voordien opgeheven kartuis van Sint-Martens-Bos te Sint-Martens-Lierde. Hij keerde terug naar Luik, nogmaals voor één jaar prioraat.

Van 1599 tot 1601 leidde hij het huis van Brussel en werd dan ontlast zowel van zijn visitatorschap als van zijn prioraat. Hij ging vervolgens naar Roermond waar hij de geschiedenis van de Engelse kartuizers te boek stelde en de talloze handschriften van Dionysius de Kartuizer (of van aan hem toegeschreven werken) die in de verschillende monasteria van de Dietse provincie aanwezig waren, verzamelde.

Na een kort verblijf in 's Hertogenbosch, volgde een nieuwe benoeming: hij werd in 1604 prior van Gent. Daar zette hij het werk voort van zijn voorganger Jan Baert, tot aan zijn overlijden op 14 augustus 1610. Zijn beheer van de *Gentse kartuis* ~~entse kart~~ moet wel zeer goed geweest zijn, want in november 1609 was er een speciale canonieke visitatie van buiten

de provincie die vele wijzigingen met zich bracht in de hele Dietse provincie. De Gentse communiteit was een van de weinige waar de prior niet werd afgezet of vervangen.

Havens had veel invloed in de orde ~~zelf~~ want hij was niet alleen visitor, maar na zijn prioraat, toen het hem eindelijk gegund werd verder als eenvoudig monnik te leven, werd hij toch weer opgeroepen om de administratie van een klooster op zich te nemen. Bovendien werd hij, tijdens dat laatste prioraat, herhaaldelijk geraadpleegd voor aangelegenheden binnen de Dietse provincie.

Zijn geschriften handelen vooral over de godsdienstige gebeurtenissen van zijn tijd en over ascetische onderwerpen. De volgende werken van zijn hand zijn ons bekend:

- Commentarius de erectione novorum in Belgio episcopatum, Keulen, 1609.
- Historica relatio duodecim martyrum cartusianorum qui Ruremundae in Ducatu Gelriae anno MDLXXII agonem suum feliciter compleverunt, Gent, 1608.
- Exhortatio ad cartusianos de observantia disciplinae regularis vitaeque solitariae commendatione, Gent, 1608.
- Evangeliorum dominicalium enarrationes, in handschrift in de Stadsbibliotheek van Trier, ms. 82.
- Speculum haereticarum crudelitatis, Keulen, 1608.
- Oratio quodlibetica habita a° 1572 de auctoritate Sanctorum Patrum in dogmatibus fidei et in sensu Scripturae sanctae, Keulen, 1620.
- Diversae in Magistrum Sententiarum Praelectiones, eertijds in handschrift bewaard bij de Keulse kartuizers.
- Fasciculus poenitentiae a Gulielmo Lindano promulgatus, post auctoris obitum, a Arn. Havens, Keulen, 1610.
- Tenslotte zijn er verschillende brieven van zijn hand bewaard in de archieven bij het Metropolitane Kapittel der Oude Bisschoppelijke Clerezy te Den Haag.

Een tweede naam die we willen citeren is die van Pieter-Antoon Van Heusden, zoon van Andries en van Barbara-Rebecca Pellicams. Hij werd geboren te Antwerpen op 3 juni 1738. Lager onderwijs zou hij genoten hebben in Mol. Middelbaar onderwijs volgde hij gedurende zeven jaar aan het jezuïetencollege van Antwerpen. Vervolgens studeerde hij nog drie jaar elders, zoals hijzelf het schrijft, zonder te vermelden waar. Het kan best zijn dat het de drie jaren filosofie waren in Leuven. Op 4 oktober 1760 werd hij toegelaten bij de jezuïten te Mechelen waar hij precies een week later zijn noviciaat begon. Hierna werd hij waarschijnlijk leraar aan een jezuïtencollege. In november 1772 vinden we hem in Leuven waar hij zijn tweede jaar theologie doet. Na de opheffing van de orde in 1773 aarzelde hij wat hij zou doen. Tenslotte besliste hij over te gaan naar de kartuizerorde en trad binnen in het klooster van Gent in 1775, waar hij de kloosternaam Bruno kreeg. Waarom hij in Gent intrad, weten we niet. Had hij misschien dat klooster leren kennen, toen hij 'leraar was aan een jezuïtencollege (in casu dat van Gent)? Op 29 mei 1776 deed hij er³⁷ professie. Drie jaar later werd hij vicaris benoemd van het convent van Leuven waar hij in deze functie nog verbleef bij de ^{opheffing} ~~suppletie~~ ~~ie~~ van de kartuizerorde in onze streken door keizer Jozef II in maart 1783. Daarna woonde hij eerst een tijd bij de pastoor van Vossem, vervolgens bij een vriend, advocaat Guillaume De Decker, te Leuven. Daar overleed hij op 10 november 1797 ~~aan een bloedstorting~~ ^{beroerte}. Tijdens zijn verblijf in Vossem en Leuven, ~~doegde~~ ^{doegde} hij zich ~~vooral met~~ ^{vooral met} bidden en gedichten schrijven. Zijn eerste (gepubliceerde) verzen dateren reeds van zijn kartuizertijd, nl. van juli 1775 in 't klooster van Gent, maar het is vooral tussen 1783 en 1794 dat hij de meeste van zijn gedichten schreef. Het zijn meestal geestige gelegenheidsgedichten die een goed beeld geven van enkele gewoonten uit zijn tijd: het vieren van een kloosterjubileum, een professie, een reis naar Gent, een bezoek aan Affligem, hoe onbegrijpelijk het de mensen voorkomt dat een heel knappe student intreedt bij de kartuizers enz. ^{Leven het feit} Hij drukt herhaaldelijk zijn spijt uit dat Jozef II de kartuizers ~~gepubliceerd~~ ^{afgeheven} heeft. De stijl is vlot en aangenaam: ~~Het is geen verheven stijl~~ ~~maar~~ een sappige, spontane uiting van wat hij beleefde.. Naast heellange gedichten vinden we ook vrij originele

chronogrammen.

Een andere jezuïet die omstreeks die tijd overging naar de kartuizers is Jacobus Masquillier, geboren te Gent op 25 maart 1750. Hij trad binnen bij de jezuïeten op 1 oktober 1770. In 1773 was hij als leraar werkzaam aan het college te Mechelen.

Na de afschaffing van de jezuïetenorde in datzelfde jaar, besliste hij, net als zijn medebroeder Pieter Van Heusden, in Gent in te treden bij de kartuizers. Hij legde daar zijn professie af op 11 augustus 1776, dus tien weken later dan Van Heusden. Hij verbleef steeds in het klooster van Gent o.m. als koster. Na de afschaffing van de kartuis in 1783 verbleef hij in een Gentse parochie als kapelaan. Bij de poging om het kartuizerleven te hernemen in 1790 in Gent, was hij één der eerste monniken die het oude klooster op 't Meerhem ~~te Gent~~ weer gingen bewonen, maar in februari 1792 moesten de kartuizers hun klooster definitief verlaten. Jacobus vestigde zich in de Sint-Niklaasparochie waar hij overleed op 10 juni 1814.

Uit diezelfde periode moeten we nog twee namen vernoemen van jezuïeten die evenwel geen kartuizer werden, maar toch gedurende een bepaalde tijd in een kartuis verbleven. Het gaat om Karel Barneval, geboren te Antwerpen, die zich na de opheffing van de jezuïeten terugtrok in de kartuis van Lier waar hij de verzorging op zich nam van zijn medebroeder Jacques Terrier, afkomstig uit Kortrijk. Deze laatste overleed op 18 november 1776. Hierop ging pater Barneval zich vestigen in de stad Lier waar hij overleed op 25 februari 1784. Juist voor de opheffing van de kartuis van Lier waren er slechts acht monniken aanwezig in dat huis. Dus was er plaats. Maar het was weinig 'cartusiaans' dat vreemden zich binnen de muren van het eigenlijke klooster kwamen vestigen, vooral als het was om ziekenverzorging!

Op 21 maart 1826 werd te Roeselare Hendrik De Groote geboren. Zijn vader was Frans, zijn moeder M. Henrica Paret. Hendrik deed tussen 1838 en 1844 zijn humaniorastudies te Kortrijk, Roeselare en Brugge. Op 24 september 1844 trad hij binnen bij de jezuïeten te Drongen. Na zijn noviciaat deed hij eerst aanvullende literaire studies in Drongen en dan twee jaar filosofie te Namen (1847-49). Na gedurende zes jaar leraar geweest te zijn van het derde en vierde jaar middelbaar onderwijs aan het O.-L.-Vrouwecollege te Antwerpen, deed hij in Leuven zijn theologie. Op 't einde van zijn derde jaar theologie, op 18 september 1858, werd hij te Luik priester gewijd. In 1859-60 was hij minister en verantwoordelijke voor de kerk van het O.-L.-V.-college te Antwerpen. Na zijn derde proefjaar te Drongen, kwam hij in 1861 naar het college te Gent als minister, predikant en biechtvader (1861-64). Gedurende 10 jaar verbleef hij te Brussel (1864-74) als predikant en biechtvader en vanaf 1868 ook als verantwoordelijke voor de diensten in de kerk.

Op 8 juni 1874 werd hij rector van het college te Turnhout en tevens studieprefect tot 4 februari 1879. De laatste twee jaren was hij eveneens belast met het geven van priesterrecollecties in het bisdom Mechelen. Ook als ^{overste} benoemd werd in de residentie van Brussel, gaf hij verder priesterrecollecties tot in 1881. Dan ging hij voor een jaartje naar Kortrijk als overste, econoom, ~~rector van de kerk~~ ^{prefect,} moderator van de Mariacongregatie en biechtvader. Maar hij was dan reeds volop op zoek naar een ^{uitgesproken} ~~duidelijk~~ contemplatief leven.

In januari 1882 werd hem toegestaan de Sociëteit van Jezus te verlaten en in te treden bij de kartuizers in het klooster van Valbonne. Deze kartuis werd gesticht in 1203 en ligt in de gemeente Saint-Paul-et-de-Caisson, dichtbij Pont-Saint-Esprit in het département du Gard. Na de opheffing in 1901 werd het klooster een protestantse melaatsenkolonie, die nu nog bestaat en die nog zeer herkenbaar is als kartuis.

Op 18 maart 1882 werd Hendrik, hoewel bijna 56 jaar oud, novice en op 19 maart 1883 deed hij ^{zijn} kleine professie; vier jaar daarna verbond

hij zich definitief aan de kartuizerorde door zijn plechtige professie. Van mei 1883 tot aan zijn dood op 23 maart 1894 was hij coadjutor, enigszins te vergelijken met een gastenpater, in zijn huis van professie. Zijn kloosternaam was Ignatius-Josephus. Herinnerde deze naam hem niet aan zijn vroeger kloosterleven?

Hieronder volgt een brief van de provinciaal in verband met de overgang van pater De Groote naar de kartuizers.

"Epistola Reverendi Patris Provincialis in triclinio proelegenda

Reverende in Christo Pater,

P.C.

Aliquibus jam innotuit, et brevi omnibus innotescet, Patrem Henricum De Groote ad Carthusianorum Ordinem transisse. Scio, Reverentia Vestra, omnia inter Patrem De Groote et admodum Reverendum Patrem Nostrum Generalem esse transacta et rite composita. Ceterum praecipio ne de hoc casu inter Nostros sermo misceatur. Si externi hac de re interrogent, sufficiat respondisse: transitum ad Carthusianos, in Instituto nostro proevisum, a Superioribus raro quidem, sed tamen non hac sola vice esse permissum.

Commendo me SS.Sacrificiis Reverentiae Vestrae

Servus in Christo

F.X. Van der ^{Hoeven} ~~Hoeven~~ SJ

Teruncinii, 13 Februarii, 1882"

"Brief van Eerwaarde Pater Provinciaal voor te lezen in de refter

Eerwaarde Pater in Christus

P.C.

Aan sommigen is reeds bekend en binnenkort zullen allen weten dat P.Henricus De Groote overgegaan is naar de Orde der Kartuizers. Ik weet, Eerwaarde Pater, dat alles ^{besproken} ~~gelegd~~ werd en naar de ^{verplichtingen} ~~geplagenheden~~ ^{gevegd} ~~afgehandeld~~ tussen pater De Groote en onze Zeer Eerwaarde Pater Generaal. Voor het overige ~~weet ik niet~~ ^{ik roep} dat er ^{ook bij ons} niet over deze zaak gesproken zou worden. ^{Maakt} ~~Maakt~~ ^u ~~u~~ ^{aan} ~~aan~~ ^{buitenstaanders} hierover ~~zouden onder~~ ^{vragen} ~~vragen~~, ^{Alles!} dat ~~het~~ dan volstaat ^{geantwoord te hebben} ~~geantwoord te hebben~~: de overgang naar de kartuizers, voorzien in ons Instituut, wordt door onze Oversten toegelaten, we ^{lis} ~~lis~~ waar zelden, maar toch niet in dit geval alleen.

Ik beveel me aan in de H.Missen van ^u ~~u~~, ^{zeer} Eerwaarde Pater, uw dienaar in Christus

F.X. ~~Van der~~ ^{Hoeven} Van der ~~Hoeven~~ SJ

Drongen, 13 februari 1882"

Deze brief werd naar alle oversten gestuurd door de provinciaal en diende voorgelezen te worden opdat allen op de hoogte zouden zijn van de overgang en er verder niet meer zou over gepraat worden.

Een laatste naam die we willen vermelden is die van Louis-Amédé Deltour. Deze religieus ging niet rechtstreeks over van de jezuiten naar de kartuizers, maar deed nog een omweg bij de passionisten. Ziehier zijn curriculum vitae:

Hij werd geboren te Rollegem op 21 juni 1856. Zijn ouders waren Ludovicus en Coleta Delabarre.

Hij had reeds enige tijd het verlangen uitgedrukt om in te treden bij de passionisten, maar zijn directeurs haalden hem over om naar het se-

6

minarie te gaan, waar hij zijn studies begon op 30 september 1878. Hij deed één jaar theologie. Omdat hij een broer jezuïet⁽¹⁾ had en goede relaties onderhield met de toenmalige provinciaal van de jezuïeten, trad hij binnen bij hen in het noviciaat te Drongen op 14 april 1880. Hij voelde er zich niet op zijn plaats, maar bleef er anderhalf jaar, uit vrees dat een verandering misschien een bekoring was. ~~Zienis dat de jonge man niet op zijn plaats was in Drongen, liet de provinciaal hem overgaan~~ ^{provinciaal besloot evenwel hem toe te laten over te gaan} naar de passionisten. Op 24 december 1881 bood hij zich bij deze religieuzen aan waar hij ingekleed werd op 1 februari 1882 en er de naam Bernardinus van O.-L.-V. van Smarten kreeg. Hij deed ^{zijn} professie op 2 februari 1883.

Hij werd priester gewijd te Rome op 20 december 1884.

Na ondermeester van de novicen geweest te zijn, werd hij overste te Kortrijk (1890-93). Vervolgens werd hij 1ste Consultor van de congregatie (1893-96) en in dat laatste jaar 2de consultor. Maar dan reeds was zijn verlangen om kartuizer te worden aan het groeien en op 2 december 1896 begon hij zijn postulaat in de kartuis van Montreuil. Op 23 februari 1897 ving hij zijn noviciaat aan en deed zijn kleine professie op 24 februari 1898. In september 1901 ging hij naar Parkminster nadat het huis van Montreuil was opgeheven door de wet Combes. Hij deed daar zijn grote professie op 24 februari 1902. In Zepperen ^(Limburg) was intussen een doorgangshuis ingericht voor de kartuizers die uit Frankrijk waren verdreven en geen plaats meer vonden in Parkminster. Daar werd dom Paul-Joseph procurator, heel vermoedelijk omdat hij Nederlandstalig was. In september 1903 keerde hij terug naar Parkminster, waar hij gedurende 15 jaar coadjutor was. Hij overleed als gewone monnik op 12 oktober 1918.

Naast de hier vermelde religieuzen zijn er zeker nog andere geweest die overgegaan zijn van de Sociëteit van Jezus naar de kartuizers, maar die zijn in het vergeetboek geraakt, zoals de kartuizers het eigenlijk liefst hebben: vergeten voor de wereld, maar levend voor God.

(1) P. P. Franssen, archivaris van het S. Barbara college, vond geen enkel Delbrou bij de jezuïeten uit die periode. - Het is mij een groot genoegen hier mijn beste dank uit te drukken aan de paters P. Franssen S.J., Ch. Indeken S.J. en J. van den Bursche, passimist, voor hun zeer gewaardeerde hulp bij het schrijven van dit artikel.

Jan de Grauwe